

ВІДГУК

опонента Кужелєва Михайла Олександровича,
доктора економічних наук, професора, професора кафедри фінансів
Національного університету «Києво-Могилянська академія»
на дисертаційну роботу Пентелейчук Мирослава Георгійовича
на тему «Формування конкурентних переваг банківських установ на ринку
споживчого кредитування в умовах цифрової економіки»,
представлену на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю
072 Фінанси, банківська справа та страхування

Актуальність теми дисертації

Високі темпи цифрової трансформації сфери фінансових послуг, активний розвиток фінансових технологій і поширення платформних бізнес-моделей суттєво змінюють класичну модель функціонування банківських установ. Особливо це проявляється у сфері розроблення та надання цими установами послуг споживчого кредитування. Ринок споживчого кредитування сьогодні характеризується високим рівнем конкуренції, динамічним розвитком, трансформацією моделей споживання таких позик і зміною підходів до їх надання. Також спостерігається посилення конкуренції між банківськими й небанківськими фінансово-кредитними установами та фінтех-компаніями, які активно виходять на ринок фінансових послуг і пропонують клієнтам високотехнологічні фінансові продукти.

У таких умовах комерційні банки, незважаючи на значні конкурентні переваги, притаманні їх діяльності, змушені досить швидко адаптуватися до нової цифрової реальності розвитку ринку фінансових послуг, спрямовуючи значні інвестиційні ресурси на розроблення нових інноваційних технологій у сфері інформатизації власної діяльності. Сьогодні це є одним із ключових способів підтримання належного рівня їхньої конкурентоспроможності, особливо у сфері споживчого кредитування.

При цьому активне використання цифрових технологій супроводжується появою нових загроз для стабільної роботи комерційних банків, особливо в умовах економічної турбулентності. Це, своєю чергою, вимагає зміни підходів до побудови системи ризик-менеджменту та розроблення нових механізмів управління кіберризиками. Відповідно окреслені зміни потребують суттєвої трансформації діяльності банківських установ, що сьогодні спостерігається у їх функціонуванні та дає змогу забезпечити динамічний розвиток, формування доходів і результативність роботи з урахуванням значної кількості фінансових ризиків, притаманних їх діяльності.

Таким чином, дисертаційна робота Пентелейчука М.Г., присвячена дослідженню формування конкурентних переваг банківських установ на ринку споживчого кредитування в умовах цифровізації діяльності таких установ, є актуальною з позиції вивчення сучасних трендів трансформації банківської діяльності з урахуванням викликів цифрової економіки.

Оцінка обґрунтованості наукових результатів дисертації, їх достовірності та новизни

Основні положення та висновки дисертаційної роботи Пентелейчука М.Г. є логічно послідовними, повною мірою відповідають сформульованим завданням дослідження та ґрунтуються на застосуванні комплексу загальнонаукових і спеціальних методів дослідження. Отримані результати характеризуються системністю, належним рівнем наукового обґрунтування та забезпечують комплексне розкриття визначеної проблематики наукового пошуку.

У роботі використано комплекс загальних і спеціальних методів пізнання, серед яких доцільно виокремити наступні: метод контент-аналізу – для обґрунтування сутності категорії «ринку споживчого кредитування», поглиблення змісту дефініції «конкурентна перевага банківської установи»; системний підхід – для конкретизації сутності ринку споживчого кредитування, виокремлення основних його сегментів; метод класифікації – для групування основних типів конкурентних переваг банківських установ на ринку споживчого кредитування за сукупністю окремих ознак; методи абстрагування та узагальнення – для обґрунтування сутності цифровізації, її специфічних рис та наслідків для функціонування сфери фінансових послуг; статистичні методи – для дослідження сучасного розвитку банківського споживчого кредитування в Україні, визначення трендів функціонування ринку споживчого кредитування в умовах макрофінансової нестабільності; економетричні методи та методи системної динаміки – для моделювання впливу макроекономічних показників на розвиток банківського споживчого кредитування на основі побудови кубічних однофакторних економетричних моделей; PEST- та SWOT-аналіз – для визначення сучасних тенденцій, сильних, слабких сторін функціонування ринку споживчого кредитування в Україні, обґрунтування можливостей та загроз його подальшого розвитку; методи індукції, дедукції – для поглиблення прикладних положень функціонування та трансформації механізму формування конкурентних переваг банківських установ на ринку споживчого кредитування в умовах цифровізації, виокремлення цифрових технологій у кредитній діяльності зазначених установ; сценарний підхід – для обґрунтування можливих напрямків формування конкурентних переваг банківських установ на ринку споживчого кредитування в умовах цифровізації; матричний метод – для визначення конкурентних позицій банківських установ на ринку споживчого кредитування залежно від рівня її цифрового розвитку та наявних конкурентних переваг; індексний аналіз – для конкретизації способу обчислення індексу цифрової трансформації банківської установи, інтегральної оцінки її конкурентних переваг на ринку споживчого кредитування; методи стратегічного планування – з метою обґрунтування основних стратегій формування конкурентних переваг банків на ринку споживчого кредитування з урахуванням рівня їхньої цифровізації; графоаналітичний та табличний методи – для узагальнення статистичноаналітичної інформації та наочного представлення отриманих у процесі дослідження результатів.

Науково-теоретичною базою дисертаційної роботи стали наукові праці вітчизняних і іноземних вчених. Додатково автором залучено матеріали

монографічних і фахових наукових видань, нормативно-правових документів, офіційних статистичних та інформаційно-аналітичних джерел, включені до списку використаних джерел. Це дозволяє стверджувати про високу якість опрацювання обраної тематики даного дослідження та наукового доведення представлених положень і сформульованих висновків.

Достовірність наукових висновків, представлених у дисертаційній роботі, підтверджується їхнім практичним впровадженням. Прикладне значення отриманих результатів полягає в доведенні основних положень, викладених у дисертації, до рівня методичних розробок і практичних рекомендацій щодо забезпечення розвитку банківських установ на ринку споживчого кредитування. Результати дисертаційної роботи використовуються у діяльності: АТ Райффайзен Банк Перше міське відділення (м. Чернігів): враховано сформульовані здобувачем рекомендації щодо удосконалення системи управління процесами споживчого кредитування в умовах цифровізації банківської діяльності; пропозиції щодо використання цифрових технологій для підвищення якості кредитного обслуговування клієнтів; рекомендації щодо підвищення ефективності взаємодії з клієнтами через цифрові канали обслуговування (№ 3 від 01.05.2026); АТ «А-Банк»: рекомендації щодо підвищення рівня цифровізації процесів кредитного обслуговування клієнтів; рекомендації щодо покращення якості банківських продуктів і послуг в умовах розвитку цифрової економіки (№ M5A5-RF58- DFH5-0135 від 30.04.2025); Національного університету «Чернігівська політехніка»: використано у навчальному процесі кафедри фінансів, банківської справи та страхування при розробці методичних матеріалів, а також під час проведення лекційних та практичних занять з таких освітніх компонентів: «Банківська система», «Банківські операції», «Кредитний менеджмент» (№ 202/08-839 від 12.05.2026).

Наукова новизна результатів дисертаційної роботи полягає в наступному:
удосконалено:

- наукові підходи до обґрунтування різних типів стратегій формування конкурентних переваг банків на ринку споживчого кредитування в умовах цифрової економіки, які, на відміну від інших підходів, були виокремлені за допомогою використання матричного підходу до визначення конкурентних позицій банку на основі аналізу індексу його цифрового розвитку та рівня наявних конкурентних переваг, методології сценарного моделювання;

- концептуальні положення до систематизації конкурентних переваг банківських установ на ринку споживчого кредитування, які, на відміну від подібних підходів, були класифіковані за такими ознаками: за економічним змістом, за рівнем охоплення, за характером, за тривалістю формування, за можливістю адаптації, за тривалістю, за етапом взаємодії з банківською установою, за роллю у розвитку кредитної діяльності банку, за впливом на рівень фінансового ризику, за рівнем інноваційності та за складністю формування;

- алгоритм формування конкурентних переваг банків на ринку споживчого кредитування в умовах цифрової економіки, в межах якого виокремлено основні етапи визначення таких переваг, а саме: діагностичний, стратегічний,

тактичний, оперативний, аналітичний, системної імплементації, моніторингу та контролю, що дало можливість чітко обґрунтувати процес створення конкурентних переваг банків у сфері споживчого кредитування, визначити роль цифрових технологій у здійсненні кожного з окреслених етапів;

– прикладні засади формування конкурентних переваг банківських установ на ринку споживчого кредитування, що здійснено через аналіз основних напрямків світового розвитку такого ринку, аналізу базових викликів сучасного розвитку комерційних банків;

набули подальшого розвитку:

– поглиблення понятійно-категоріального апарату економічної науки через обґрунтування сутності категорії «конкурентна перевага банківської установи», яку визначено на основі результатів аналізу змісту дефініції «конкурентоспроможність банківської установи», наукових підходів до її розуміння. Запропоновано розглядати конкурентну перевагу банківської установи як наявність певних ресурсів, технологій, інновацій, системи управління, які в сукупності формують стабільну основу для розвитку такої установи, дозволяють отримувати вище середніх у сфері їхнього функціонування доходи та забезпечують ефективне її функціонування в умовах дисипативності економічного середовища і постійних трансформаційних процесів на ринку фінансових послуг;

– обґрунтування сутності категорії «ринок споживчого кредитування», що реалізовано через аналіз підходів до розгляду її змісту, серед яких виокремлено такі: системний, просторовий, сегментний, інституціональний, інституційний, ресурсний, що дало можливість обґрунтувати доцільність використання системного підходу до дослідження окресленого ринку та описати його модель функціонування, конкретизувати основні сегменти такого ринку (ринки іпотечного кредитування, автокредитування, Pos-кредитування, нецільових споживчих кредитів (ринок карткового кредитування і ринок готівкового кредитування));

– наукові підходи до опису механізму формування конкурентних переваг банківських установ на ринку споживчого кредитування в умовах цифровізації, що реалізовано через детальний опис моделі механізму конкурентоспроможності банківської установи, визначення особливостей впливу цифрових технологій на окремі складові системи банківського менеджменту, операційні процеси банку, виокремлення специфічних рис надання послуг споживчого кредитування та принципів окресленого механізму (інклюзії, аналітичності, омнікальності, екосистемності, клієнтоцентричності, прозорості, персоналізації, ризик-орієнтованості, технологічної інноваційності, алгоритмізації та раціональності);

– використання економетричного підходу до моделювання впливу макроекономічних показників на розвиток банківського споживчого кредитування, що реалізовано через побудову кубічних однофакторних економетричних моделей впливу наступних чинників: офіційний курс національної валюти до долара США, рівень інфляції, рівень середньої заробітної плати, значення процентних ставок за кредитами домогосподарств, облікова ставка НБУ, індекс фінансового стресу.

Отже, в дисертаційній роботі поставлене наукове завдання виконано повністю, здобувач повною мірою оволодів методологією наукової діяльності.

Оцінка змісту дисертації, її завершеність та дотримання принципів академічної доброчесності

Розглянувши звіт подібності за результатами перевірки дисертаційної роботи на текстові співпадиння, можна зробити висновок, що дисертаційна робота Пентелейчука Мирослава Георгійовича є результатом самостійних досліджень здобувача і не містить елементів фальсифікації, компіляції, фабрикації, плагіату та запозичень. Використані ідеї, результати і тексти інших авторів мають належні посилання на відповідне джерело. Зафіксовані текстові співпадиння за найдовшими фразами не можуть вважатися плагіатом, оскільки вони представляють фахову нормативну лексику та підтверджують належне володіння здобувачем понятійно-категоріальним апаратом обраного наукового напрямку дослідження.

Мова та стиль викладення результатів

Дисертаційна робота написана українською мовою і характеризується наявністю чіткої, логічної та послідовної структурної побудови, що у повній мірі розкриває зміст визначених розділів роботи. Зміст дисертації відповідає меті, предмету і завданням дослідження. Робота відзначається дотриманням наукового стилю викладу результатів дослідження, наявністю відповідного ілюстративного матеріалу, представленого релевантними рисунками, таблицями та графіками.

Дисертація складається з вступу, трьох розділів, висновків, списку літератури та додатків. Загальний обсяг дисертації – 274 сторінки.

У першому розділі дисертаційної роботи досліджено теоретико-методичні засади функціонування ринку споживчого кредитування та роль банківських установ у його розвитку. Значну увагу приділено розкриттю економічної сутності конкурентних переваг банківських установ, їх класифікації та особливостей формування. Також обґрунтовано роль цифровізації у процесі створення конкурентних переваг банків на ринку споживчого кредитування, визначено основні напрями впливу цифрових технологій на розвиток кредитної діяльності банків.

У другому розділі проведено комплексний аналіз сучасного стану розвитку банківського споживчого кредитування в Україні, досліджено тенденції функціонування ринку в умовах макрофінансової нестабільності та цифрової трансформації. Автором здійснено економетричне моделювання впливу макроекономічних чинників на розвиток споживчого кредитування, виконано PEST- та SWOT-аналіз ринку, а також визначено сучасні тенденції формування конкурентних переваг банківських установ з урахуванням викликів цифрової економіки.

У третьому розділі запропоновано науково-практичні підходи до забезпечення конкурентоспроможності банківських установ на ринку споживчого кредитування в умовах цифрової економіки. Удосконалено механізм формування конкурентних переваг банків, обґрунтовано прикладні

напрями їх забезпечення з використанням потенціалу цифрових технологій, розроблено алгоритм формування конкурентних переваг та на основі сценарного моделювання запропоновано стратегічні підходи до їх розвитку залежно від рівня цифрової трансформації банківських установ.

Дисертаційна робота оформлена відповідно до вимог наказу МОН України від 12 січня 2017 р. № 40 «Про затвердження вимог до оформлення дисертації».

Оприлюднення результатів дисертаційної роботи

Наукові результати дисертації висвітлені у 14 наукових працях, з них: 1 стаття в іноземному науковому виданні (Scopus); 7 статей у наукових фахових виданнях України, що входять до міжнародних наукометричних баз даних; 6 праць апробаційного характеру. Загальний обсяг публікацій – 15 друк. арк.; особисто автору належить – 6,95 друк. арк.

Аналіз наукових публікацій Пентелейчука М. Г. дозволяє надати позитивний висновок щодо повноти викладу основних наукових положень і змісту дисертаційної роботи з дотриманням встановлених принципів академічної доброчесності. Кількість публікацій є достатньою для забезпечення повноти представлення основних висновків та результативних положень дисертаційної роботи на здобуття ступеня доктора філософії згідно з чинними вимогами.

Таким чином, наукові результати, описані в дисертаційній роботі, повністю висвітлені у наукових публікаціях здобувача.

Недоліки та зауваження до дисертаційної роботи

В цілому, позитивно оцінюючи наукові результати, представлені в дисертаційній роботі Пентелейчука М.Г., та їх практичне значення, варто відзначити окремі недоліки, зауваження, дискусійні положення та побажання:

1. У підрозділі 1.3 недостатньо уваги приділено аналізу можливих негативних наслідків цифровізації для підтримання довгострокових конкурентних переваг банківських установ.

3. Робота містить аналіз макроекономічних факторів розвитку споживчого кредитування, однак доцільно було б також включити показники рівня цифрової фінансової інклюзії населення.

2. У підрозділі 2.3 автором окреслено сучасні тенденції розвитку, однак недостатньо уваги приділено аналізу міжнародного досвіду цифрової трансформації банківських бізнес-моделей.

4. Недостатньо розкрито вплив ESG-принципів і сталого розвитку на формування конкурентних переваг сучасних банків.

5. Запропонований алгоритм формування конкурентних переваг має високий практичний потенціал, однак його апробація на прикладі кількох банків дозволила б більш переконливо підтвердити його ефективність.

6. У розділі 3 представлені авторські науково-практичні розробки мають значний прикладний потенціал, однак доцільно було б більш детально конкретизувати особливості їх впровадження у діяльність банків різних груп (державних, приватних, банків з іноземним капіталом), оскільки їх

організаційні можливості та рівень цифрової зрілості істотно відрізняються.

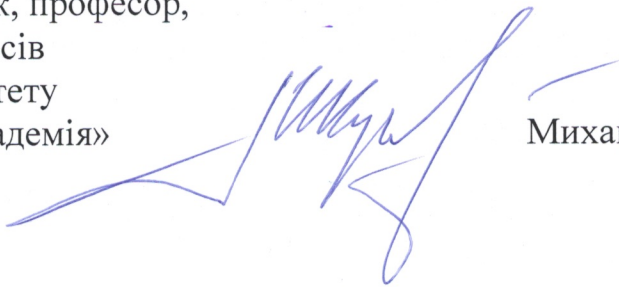
Висновок про дисертаційну роботу

Вважаю, що дисертаційна робота здобувача ступеня доктора філософії Пентелейчука Мирослава Георгійовича на тему «Формування конкурентних переваг банківських установ на ринку споживчого кредитування в умовах цифрової економіки» виконана на високому науковому рівні, не порушує принципів академічної доброчесності та є завершеним науковим дослідженням, сукупність теоретичних та практичних результатів якого розв'язує наукове завдання. Дисертаційна робота за актуальністю, практичною цінністю та науковою новизною повністю відповідає вимогам чинного законодавства України, що передбачені в п. 6-9 «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44.

Здобувач Пентелейчук Мирослав Георгійович заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 072 Фінанси, банківська справа та страхування.

Опонент:

доктор економічних наук, професор,
професор кафедри фінансів
Національного університету
«Києво-Могилянська академія»

Михайло КУЖЕЛЄВ